Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle:

Pirkanmaan hyvinvointialueen lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarviosta vuodelle 2024 sekä valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt lausuntoa erityisesti seuraavista teemoista: hyvinvointialueiden rahoitus, henkilöstön saatavuus sekä hoitoon pääsy ml. mielenterveyspalvelut

Hyvinvointialueiden rahoitus

Talousarvioesityksessä hyvinvointialueiden rahoitus hyvinvointialueille olisi noin 24,65 miljardia euroa. Siitä osa (0,55 mrd.€) on ns. kertakorvausta, joka hyvinvointialueiden taloudessa kirjataan vuodelle 2023.

Pirkanmaan hyvinvointialue on tehnyt laajan strategiaansa pohjautuvan toimenpideohjelman taloutensa tasapainottamiseksi jo ensimmäisellä valtuustokaudella sekä käynnistänyt erilliset yhteistoimintamenettelyt 42 miljoonan euron pysyväisluonteisten kulusäästöjen toteuttamiseksi jo vuodelle 2024. Näistä mittavista toimista huolimatta rahoitus on riittämätön hyvinvointialueen toiminnan turvaamiseksi nykyisen lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Talousarvioesityksessä hyvinvointialueiden rahoituksen keskeinen osa HVA-indeksi on määritelty 2,53 %:iin. Tämä ei vastaa todellista hyvinvointialueiden kustannusten kasvua. Kesän 2023 työmarkkinasopimukset korottavat sote-alan palkkoja noin 5 %. Syyskuussa julkaistu elinkustannusindeksi oli 5,6 %. Hyvinvointialue-indeksin arvot perustuvat ennusteisiin, eivät todelliseen kehitykseen. Lisäksi sen laskentaperusteena on yleinen palkkatason kehitys, ei hyvinvointialueiden henkilöstön palkkatason kehitys. Siksi indeksi on jo toista vuotta peräkkäin täysin riittämätön.

Hyvinvointialueindeksin merkitys hyvinvointialueille on suurempi kuin palvelutarpeen kasvusta tuleva rahoitus, ja siksi oleellinen rahoitusmallissa. Rahoituslakia tulisikin tältä osin muuttaa siten, että hyvinvointialueindeksi perustuisi sote- ja pelastustoimen henkilöstökulujen todelliseen kehitykseen sekä sote- ja pelastustoimen hyödykeindeksin toteutuneisiin arvoihin. Silti palvelujen sopeuttaminen rahoituksen tasoon edellyttää mittavia toimenpiteitä ja velvoittavan lainsäädännön ripeää avaamista.

Pirkanmaan hyvinvointialue | PL 272, 33101 Tampere
etunimi.sukunimi@pirha.fi | pirha.fi

Rahoituslain mukaan vuoden 2025 rahoitusta tarkistetaan jälkikäteen vuoden 2023 toteutuneilla kustannuksilla. Tämänhetkinen rahoitusvaje johtaa kuitenkin siihen, ettei vuosina 2023 ja 2024 syntyneitä alijäämiä pystytä silloin kattamaan, koska rahoituksen jälkikäteistarkistus mahdollistaa enintään vasta vuoden 2025 rahoituksen tasapainon. Niinpä vuosien 2023 ja 2024 alimitoitettua rahoitusta, ja niistä syntynyttä kumulatiivista alijäämää ei erikseen kateta jälkikäteistarkastuksellakaan. Siksi alijäämien kattaminen lain edellyttämässä aikataulussa vuonna 2026 on mahdoton toteuttaa vaarantamatta asukkaiden oikeutta lain edellyttämiin palvelutasoihin.

Vuosina 2023 ja 2024 kertynyt suuri alijäämä johtaa siihen, että hyvinvointialueet joutuvat viimeistään vuoden 2024 alussa turvautumaan lyhytaikaiseen lainarahoitukseen palvelutoiminnan rahoittamiseksi kassatilanteen heikentyessä. Näinä vuosina kertyneet korkokulut tulevat taas näkymään vuodesta 2025 lähtien valtion rahoituksen jälkikäteiskorjauksen lisärahoitustarpeina.

Henkilöstön saatavuus

Henkilöstöpula on sosiaali- ja terveysalan suurimpia ongelmia koko maassa. Taloudellisen tilanteen ohella vaikeus saada osaavaa henkilöstöä hankaloittaa hyvinvointialueiden toimintaa. Pirkanmaan hyvinvointialueella avoinna olleista lähihoitajan tehtävistä on saatu täytettyä alle kolmannes. Sairaanhoitajien avoimista paikoista on pystytty täyttämään hieman yli 40 prosenttia. Tilanne vaikeutuu, kun eläköityvien määrä kasvaa tulevina vuosina.

Henkilöstö- ja palkkakustannukset määrittelevät osaltaan hyvinvointialueiden rahoitusta. Kuten aiemmin mainittiin, hyvinvointialueindeksin laskentaperusteena on yleinen palkkatason kehitys, ei hyvinvointialueiden henkilöstön palkkatason kehitys. Tämä on syytä tarkentaa niin, että indeksissä huomioidaan hyvinvointialueiden henkilöstön palkkakulujen muutokset.

Henkilöstön saatavuutta tulee parantaa kaikin käytössä olevin keinoin. Hallitusohjelmassa mainitut kelpoisuusehtojen tarkastelu sekä ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistus on toteutettava nopeasti.

Hoitoon pääsy ml. mielenterveyspalvelut

THL:n tuoreen seurannan mukaan Pirkanmaalla keväällä 2023 pääsy perustason terveyspalveluihin toteutui kohtalaisesti ja erikoissairaanhoitoon keskivertoa paremmin. Erityisiä haasteita järjestämiselle tuotti oikea-aikainen pääsy mielenterveys- ja päihdepalveluihin. Sosiaalipalvelujen saatavuudessa on vaihtelevuutta palvelusta riippuen.

Pirkanmaan hyvinvointialueella valmistui kuukausi sitten psykiatrian, mielenterveys- ja päihdepalvelujen selvitystyö. Selvitystyössä haettiin ratkaisua epätasapainoon mielenterveyspalvelujen tarpeen, kysynnän ja käytössä olevien henkilöstöresurssien välillä.

Jo selvitystyön aikana purettiin onnistuneesti mielenterveyspalvelujen jonoa. Kesäkuusta 2023 elokuun loppuun mennessä puolitettiin käsittelemättä olleiden lähetteiden määrä.

Jatkossa käyttöön otetaan toimintamalli, johon kuuluu digitaalisesti tuettu, systemaattinen hoidon tarpeen arvio ja nopea hoidon aloitus. Perustasolle tulee entistä laajempi hoitovalikoima ja avohoitoa tuetaan erikoissairaanhoidon konsultaatioilla. Sairaalahoidon osalta uusi psykiatrinen sairaala avautuu vuoden 2024 alussa.

Kun hoitoonpääsyä tarkastellaan hyvinvointialueiden rahoituksen näkökulmasta, voidaan kuitenkin todeta, että taloustilanne tulee palvelurakennemuutoksista huolimatta ensi vuonna haastamaan hoitotakuun toteuttamista myös Pirkanmaalla.